

બનાસકાંઠા જિલ્લામાં બટાકાના ઉત્પાદનમાં અગ્રેસર બનેલો ડીસા તાલુકો

જોષતાભાઈ મોતીભાઈ કણેર

ઉપ શિક્ષક,

ઘાડા પ્રાથમિક શાળા

તાલુકો : ડીસા જિલ્લો : બનાસકાંઠા

1. પ્રસ્તાવના

બટાટાનું મૂળ વતન દક્ષિણ અમેરિકા છે. યુરોપ જેવા દેશોમાં તેને ખાદ્યપાક તરીકે મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. ભારતમાં આ પાક સત્તરમી સદીની શરૂઆતમાં પોર્ટુગીઝ મારફતે દાખલ થવાનું મનાય છે. જ્યારે ગુજરાતમાં આશરે એક સદી પહેલાં લશ્કરી થાણું ધરાવતા ડીસા તાલુકામાં ડચ લોકો સુરતની કોઠીમાંથી બટાટા લાવ્યા ત્યારે તે એક ખોરાક તરીકે નહિ પણ સુશોભનના છોડ તરીકે અપનાવ્યો હતો. ઓગણીસમી સદીમાં ભારતમાં તેને ટેકરીઓ વાળા

વિસ્તારોમાં વ્યવસ્થિત વાવેતર કરવામાં આવેલ; ત્યાર બાદ સપાટ મેદાનોમાં તેનું વાવેતર શરૂ થયું.

વિશ્વમાં સૌ પ્રથમ વખત નદીના પટમાં બટાટાનું વાવેતર કરવાનું શ્રેય ડીસાને ફાળે જાય છે. ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમ બટાટાનું વાવેતર પણ બનાસ નદીના પટમાં આસરે 150 વર્ષ પૂર્વેથી થતું રહ્યું અને ધીમે-ધીમે નદી સિવાયના વિસ્તારમાં પણ ઉત્તરોત્તર બટાટાની ખેતીમાં પ્રગતિ થતી ગઈ.

બટાટાના પાક હેઠળ વર્ષોવર્ષ નવા-નવા વિસ્તારો વધતા રહ્યા છે. પહેલાં જે મુખ્યત્વે બનાસકાંઠા અને ખેડા જિલ્લામાં વધારે વિસ્તારો હતા તે આજે મહેસાણા, અમદાવાદ, અને સાબરકાંઠામાં પ્રસરી કચ્છ અને જામનગર જિલ્લા સુધી પહોંચ્યા છે. ડીસા તાલુકાના ખેડૂતો પણ બટાટાના વિસ્તારમાં વધારો કરવા કેટલાક વર્ષોથી ઉત્સુક થયા છે.

2. ખોરાકની દ્રષ્ટિએ બટાટાનું મહત્વ

બટાટા એ અગત્યનો રોકડીયો ખાદ્યપાક છે. તે સંપૂર્ણ ખોરાક પણ છે. તેમાં ગુણવત્તા અને ખોરાકની દ્રષ્ટિએ ઘણું મહત્વ રહેલું છે. બટાટા એટલે કે બારેમાસ મળતો શાકભાજીનો રાજા કે જે દેશની ખાદ્યખોરાકીમાં સ્વાવલંબન બનાવવામાં મદદરૂપ થાય છે.

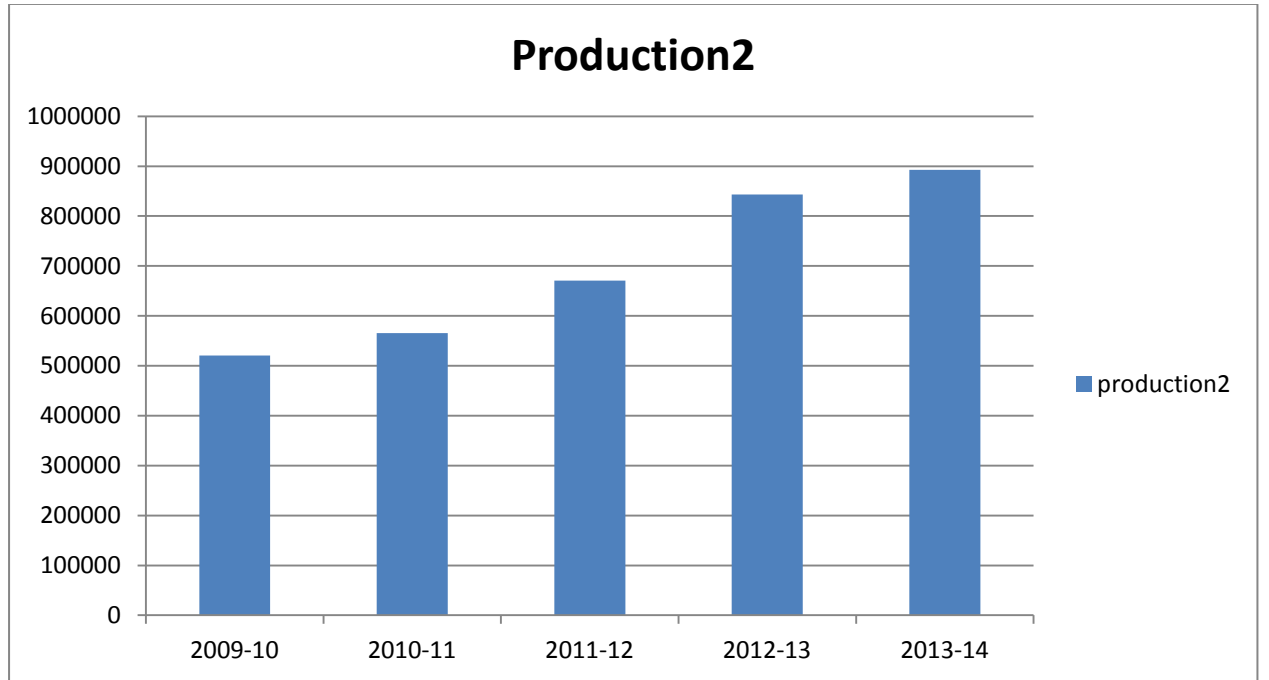
લોકોમાં એવી ગ્રંથી છે કે બટાટામાં સ્ટાર્ચનું પ્રમાણ ખૂબ વધારે છે જેથી તે વધારે પ્રમાણમાં લેવાથી શરીરમાં સ્થૂળતા લાવે છે. અને તેમાં પ્રોટીન ઓછું છે જેથી વધારે પ્રમાણમાં લેવાથી પણ પ્રોટીન ઓછું મળે છે. તેથી બીજા ખાદ્યો સાથે યોગ્ય પૂરક પ્રમાણ 400 ગ્રામ પ્રતિદિન પ્રમાણે કોઈપણ ભારતીય સાનકુળતાથી લઈ શકે છે. જેમાં પ્રોટીનની ઉણપને નિવારી શકાય છે. 400 ગ્રામ બટાટાનો ઉપયોગથી 1.6 % કેલેરી, 12% પ્રોટીન, 8% કેલ્શિયમ, 30% નાઇસીન, 3% કેરેટીન, 33% થાયમીન, 3% રીલોફલેવીન, 28% ફોલિક એસીડ 100%થી વધારે વિટામિન સી મળે છે. આ બાબતો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બટાટાના પાકનું ખૂબજ મહત્વ છે. અને સતત થતો જતો વસ્તીવધારો ધરાવતા દેશોની જરૂરીયાત અને અનાજ ની પૂર્તતા કરી શકે છે. ભૂખમરાની સમસ્યાથી પીડાતા દેશોને મદદરૂપ બને છે.

3. બટાટાનો ઉપયોગ

બટાટાનો મોટાભાગે શાકભાજી તરીકે ઉપયોગ થાય છે. તે ઉપરાંત તળેલી વનગી-કાતરી ચિપ્સ, ફ્રેંચ ફ્રાઇડ, બટાટાનો લોટ દાણા ફ્લેક્સ, સાદી વેફર, જાળીવાળી વેફર, કેવડો, બટાટાનો શીરો, બટાટાની પૂરી, બટાટાના પાપડ, બટાટાની સેવ, બટાટાની કેટલેસ, બટાટાવડા, બટાટાની સૂકીભાજી વગેરેમાં ઉપયોગ થાય છે. નકામા બટાટાને યુરીયા અને મગફળીના ખોળ સાથે ભેળવી પશુ-ખોરાક તરીકે આપવામાં આવે છે. બટાટામાંથી પ્રોટીન, ઇથાઇલ આલ્કોહોલ, ઇથેનોલ, આલ્કોહોલ, ફૂગજન્ય પ્રોટીન, બાયોગેસ, લેક્ટીકએસીડ, ફટાકડા અને દારૂગોળો બનાવવા વપરાય છે. બટાટાનો ઔષધીય તરીકે આયુર્વેદના મતે “બટાટા શીતળ, મધુર, રૂક્ષ, પચવામાં ભારે, મળને ઘટ્ટ કરનાર, વીર્યવર્ધક, બળવર્ધક, મળ-મૂત્ર બહાર કાઢનાર, જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત કરનાર, માતાનું ધાવણ વધારનાર, રક્તપિત રોગના નાશક છે. આધુનિક વૈદિક વિજ્ઞાન મુજબ ખરજવું, દાઝીજવું, મુઠીયાગુમડા, નસકોરી ફૂટવી સ્કર્વી, સાંધાનો વા , બાળકોની અશક્તિ, હોજરીમાંશલ્ય, પેટના આંતરડાનાં ચાંદા વગેરે રોગો મટાડનાર દવા એટલે બટાટા.

ડીસા તાલુકામાં બટાટાના ઉત્પાદન અને વિસ્તારની સ્થિતિ

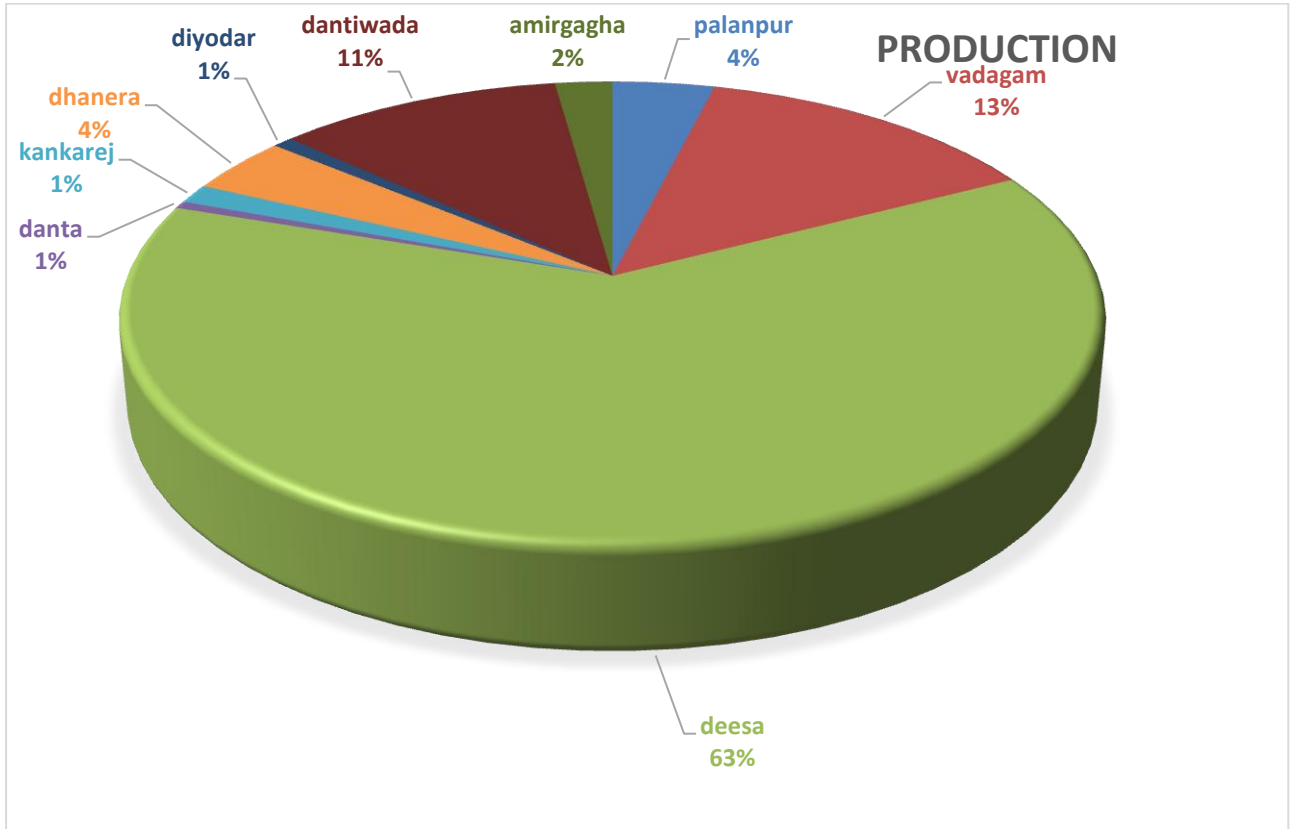
વર્ષ	વિસ્તાર (હેક્ટર)	ઉત્પાદન (મેટ્રીકટન)	હેક્ટરદીઠ ઉત્પાદકતા (મેટ્રીકટન)
2009-10	18187	520436	28
2010-11	19500	565500	29
2011-12	20950	670400	32
2012-13	26350	843200	32
2013-14	27896	892672	32

ડીસા તાલુકામાં છેલ્લાં પાંચ વર્ષના સમયગાળામાં બટાટાના ઉત્પાદન અને વાવેતર વિસ્તારમાં મોટા પાયે પ્રગતિ કરી છે. જે વર્ષ 2009-10ની તુલનાએ વર્ષ 2013-14માં 71.52% ઉત્પાદન અને 53.38% વાવેતર વિસ્તાર વધ્યો છે.

બનાસકાંઠા જિલ્લાના વિવિધ તાલુકાઓમાં બટાટાનું ઉત્પાદન અને વિસ્તાર વર્ષ-2013-14

તાલુકાનું નામ	ઉત્પાદન(મે.ટન)	વિસ્તાર(હેક્ટર)
પાલનપુર	55744	1742
વડગામ	192000	6000
ડીસા	892682	27896
દાંતા	7316	230
કાંકરેજ	19200	600
ધાનેરા	56960	1780
દિયોદર	10880	340
દાંતીવાડા	156800	4900
અમીરગઢ	31360	980
કુલ	1422976	44468

બનાસકાંઠા જિલ્લામાં બીજા તાલુકાની સરખામણીમાં સૌથી વધુ બટાટાનું ઉત્પાદન અને વાવેતર વિસ્તાર ડીસા તાલુકામાં થાય છે. જે કુલ ઉત્પાદનના 60% ઉત્પાદન અને કુલ વાવેતર વિસ્તરના 59.40% બટાટાના પાક હેક્ટરનો વિસ્તર ધરાવે છે.

ડીસા તાલુકામાં શાકભાજીના ઉત્પાદન અને વિસ્તારની સ્થિતિ વર્ષ-2013-14

શાકભાજીનું નામ	ઉત્પાદન (મે.ટન)	વિસ્તાર (હે)
બટાટા	892672	27896
ડુંગળી	1057	42
રીંગણ	23882	963
કોબીજ	29886	1758
ભીંડી	16020	1129
ટામેટા	89864	1912
ફલાવર	25373	1576
ગવાર	34662	2751
વેલા પાક	4197	265
અન્ય	1012	113

ડીસા તાલુકામાં બીજી શાકભાજીની તુલનાએ બટાટાનું વાવેતર અને ઉત્પાદન વધુ જોવા મળે છે. આમ, ડીસા તાલુકાને બટાટાની નગરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

4. ડીસા તાલુકામાં બટાટાના ઉત્પાદનની પ્રગતિનાં કારણો

- ડીસા તાલુકામાં ઇ.સ. 1972થી બટાટા સંશોધન કેન્દ્રની શરૂઆત થઈ. જે કૃષિલક્ષી અભિગમ અપનાવી બટાટાના ઉત્પાદનમાં આવતી મુશ્કેલીઓને ધ્યાને લઈ તેના ઉપાયો શોધવામાં યોગદાન આપ્યું તે પ્રશસનીય છે. એકમ વિસ્તારમાંથી વધુ ઉત્પાદન અંગેની ભલામણો ડીસા તાલુકાના દરેક ખેડૂત સુધી પહોંચે તેવો પ્રયત્ન કરે છે.
- ડીસા તાલુકામાં બટાટાના ઉત્પાદનને સંગ્રહવા માટે કોલ્ડસ્ટોરેજની સુવિધાનું મોટું પ્રમાણ છે.
- ડીસા તાલુકામાં બટાટાની ખેતી માટે અનુકૂળ જમીન, પાણી, અને આબોહવા છે.
- ડીસા તાલુકાના ખેડૂતો મહેનતુ, કુશળ, આવડત અને અનુભવી હોવાથી બટાટાની ખેતી સારી રીતે કરી શકે છે.
- ડીસા તાલુકામાં બટાટાના ઉત્પાદન -વેચાણ માટે બજારની સુવિધા છે.